

SHAHARLARNI HUDUDLARGA TAQSIMLASH

A.M.Abdurahmanov, A. Azimova,

talaba **A. Muhammadov**

Andijon iqtisodiyot va qurilish instituti

akhmadjon00@mail.ru

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada shaharsozlik asoslari va barqaror rivojlanish fanidan shaharsozlikni hududlarga taqsimlash jarayonlari ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: qurilish, loyihalash, qurilish jarayonlari, shaharsozlik, bino, inshoot.

АННОТАЦИЯ

В данной статье описаны принципы градостроительного планирования и методы распределения градостроительного планирования на субрегионы с точки зрения устойчивого развития.

Ключевые слова: строительство, проектирование, строительные процессы, градостроительство, здание, сооружение.

ANNOTATION

This article describes the principles of urban planning and methods for distributing urban planning into subregions from the point of view of sustainable development.

Key words: construction, design, construction processes, urban planning, building, structure.

KIRISH

Qurish qoidalari hududni rejalashtirish tarhi va tumanni (tumanlar guruhlarini) rejalashtirish loyihalari, aholi punktining bosh rejasi hamda har bir hududning shaharsozlik reglamentlari asosida ishlab chiqiladi.

Hududlarning zonalashtirilishi qulay hayot faoliyati muhitini ta'minlashga, hududlarni tabiiy va texnogen xususiyatga ega favqulodda vaziyatlar ta'siridan muhofaza qilishga, aholi hamda ishlab chiqarish haddan tashqari zich joylashishining, atrof-muhit ifloslanishining oldini olishga va muhofaza etiladigan tabiiy hududlardan foydalanishga, shuningdek madaniy meros obyektlarini, qishloq xo'jaligi erlari va o'rmonzorlarni muhofaza qilishga qaratilgan.

HUDUDLARDAN SHAHARSOZLIK FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISH UCHUN FOYDALANISHDA CHEKLOVLAR

Aholi punktlarining hududlarida quyidagi hududiy zonalar belgilanishi mumkin. Turar joy zonalarida sanitariya-himoya zonalarini belgilash talab etilmaydigan hamda faoliyati atrof-muhitga zararli ta'sir ko'rsatmaydigan (shovqin, tebranish, magnit maydonlari, radiatsiya ta'siri, tuproq, havo, suvning ifloslanishi va boshqa zararli ta'sirlar), alohida turgan, birgalikda qurilgan, birgalikda-qo'shimcha qilib qurilgan yoki qo'shimcha qilib qurilgan ijtimoiy va madaniy-maishiy obyektlarni, ibodatxonalarni, avtomobil transporti turargohlarini, sanoat, kommunal va omborxonalarini joylashtirishga yo'l qo'yiladi.

Qishloq xo'jaligi maqsadlarida foydalaniladigan zonalar

Harbiy obyektlarning va boshqa rejimli hududlarning zonalarini o'ziga nisbatan alohida rejim belgilanadigan obyektlarni joylashtirish uchun mo'ljallangan. Mazkur zonalarining hududlaridan aholi punktlari chegaralari doirasida foydalanish tartibi shaharsozlik normalari va qoidalarining, maxsus normativlarning va qurish qoidalarining talablari inobatga olingan holda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

SHAHARSOZLIK OMILLARI

Shaharsozlik omillari jamoat binolarini shaharning rejali tuzilmasidagi joylashuvini belgilab beradilar. Shahar hududi funksional foydalanishiga qarab istiqomat, ishlab chiqarish va landshaft-rekreatsiya zonalariga bo'linadi. Istiqomat hududi uy-joy fondini, jamoat bino va inshootlarini, shu jumladan ilmiy-tadqiqot institutlari va ularning komplekslarini, shuningdek sanitariya-himoya zonalarini tashkil etishni talab etmaydigan alohida kommunal va sanoat obyektlarini joylashtirish, shahar ichidagi qatnov yo'llari, ko'chalar, maydonlar, park va bog'lar, bulvar va umumiy foydalanishdagi joylar uchun mo'ljallanadi. Shahar va qishloq aholi punktlaridagi istiqomat hududlarining rejali tuzilmasini jamoat markazlari, turar-joy imoratlari, ko'cha-yo'l tarmog'i, umumiy foydalanishdagi ko'kalamzorlashtirilgan hududlarning o'zaro bog'lanishini va, shu bilan birga, umuman, aholi punktining maydoni va hududining tabiiy sharoitlariga bog'liq bo'lgan rejali tuzilmasini inobatga olgan holda loyihalashtirish lozim.

Shaharlarda o'z tarkibida umumshahar markazi, rejalashtirilgan hududlar (zonalar) markazlari, turar-joy va sanoat zonalari, dam olish zonalari, kundalik ehtiyojlar uchun savdo-maishiy markazlari, shuningdek shahar yaqinida joylashtirilishi mumkin bo'lgan ixtisoslashtirilgan (tibbiy, o'quv, sport va boshqa) markazlar mavjud bo'lgan jamoat markazlari tizimini shakllantirish lozim.

Jamoat markazlarining soni, tarkibi va joylashtirilishi shaharning kattaligi, uning joylashuv tizimida tutgan o'rni va hududning funksional-rejali tashkil etilishini hisobga olgan holda qabul qilinadi. Yirik va juda yirik shaharlar, shuningdek tuzilmasi qismlarga ajratilgan shaharlarning umumshahar jamoat markazi, odatda, shahar miqyosidagi kichik markazlar bilan to'ldiriladi. Kichik shaharlar va qishloq aholi punktlarida yagona jamoat markazi shakllantirilib, turar-joy imoratlari zonasida joylashtiriladigan kundalik foydalanishdagi obyektlari bilan to'ldiriladi.

Umumshahar markazida, uning o'lchamlari va rejalashtirilishiga bog'liq ravishda, umumshahar yadrosini tashkil etuvchi o'zaro bog'langan jamoat hududlar (bosh ko'chalar, maydonlar, piyoda zonalari) tizimlarini tashkil etish lozim. Tarixiy

shaharlarda umumshahar markazi yadrosini tarixiy imoratlar qurilgan hududda to'liq yoki qisman shakllantirishga qaror topgan tarixiy muhitni saqlab qolishni ta'minlash shartiga rioya qilinganida yo'l qo'yiladi. Turar-joy imoratlarini qurish va aholiga madaniy-maishiy tizimini shakllantirishning shaharsozlik konsepsiyasi ishlab chiqilgan bo'lib, unga muvofiq har bir shaharsozlik tuzilmasi uchun muayyan xizmat ko'rsatish bosqichi mos kelishi kerak: shaharga - epizodik xizmat ko'rsatish, turar-joy tumaniga - davriy xizmat ko'rsatish, mikrotumanga - kundalik xizmat ko'rsatish.

SHAHARLARNING KENGAYISHI JARAYONLARI (URBANIZATSIYA)

Shaharlarning kengayishi jarayonlari ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning ajralmas qismi va ularning bevosita hosilasi bo'lib, qator muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Bu muammolarning qamrovi keng bo'lib, ekologik, iqtisodiy, ijtimoiy, tibbiy, madaniy, ma'naviy-axloqiy jihatlar bilan tavsiflanadi. Bunda ishlab chiqarish atrof-muhitga o'tkazadigan bosimining kuchayishi, suv ta'minotidagi kamchiliklar, transport tarmoqlariga me'yoridan ortiq yuk tushayotgani, shahar turmush tarzi bilan bog'liq kasalliklarning tarqalishi, jinoyatchilikning ortishi va boshqa muammolar eng dolzarb hisoblanadi. Demak, jahon urbanizatsiyasining zamonaviy bosqichi miqdor va sifat xususiyatlari, shuningdek, turli ko'rinishdagi muammoli jihatlari bilan tavsiflanadi. Aynan shu kabi muammolar ayni hozirda Toshkent shahrida ham og'riqli savol bo'lib qolmoqda, chunki, qurilish ishlarining tartibsiz va juda keng ko'lamda amalga oshirilayotganligi, yashil zonalarining sun'iy ravishda qisqartirilayotganligi kabi holatlar yaqin kelajakda o'z qobatlari ko'rsatmasdan qolmasligi aniq bo'lib bomoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Isamuxamedova D. U. Adilova L.A. Shaharsozlik asoslari va landshaft arxitekturasi: 1 qism, darslik / O‘zR oily va o‘rta-maxsus ta’lim vazirligi,-Toshkent: Cho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2009 - 160 b.
2. Mirzayev M.K., Latipov D.V. O‘zbekiston Respublikasi shaharsozlik asoslari. O‘quv qo‘llanma. T.2000 TAQL.
3. Mirzayev M.K. Tumanni rejalashtirish asoslari. O‘quv qo‘llanma. T.2001 TAQL.
4. Isamuhamedova D.U. «Shaharsozlik asoslari». O‘quv qo‘llanma. T., 2000- u.

ELEKTRON MANBALAR:

1. www.lex.uz.
2. www.advice.uz.